

Наталія Ротар

**РОЛЬ НОВИХ ПОЛІТИЧНИХ СВЯТ
У ФОРМУВАННІ ПОЛІТИЧНИХ ІДЕНТИЧНОСТЕЙ:
БУКОВИНСЬКИЙ ВИМІР**

Політичні свята спонукають людей до колективно осмислених дій, тобто до відтворення смислів і значень, які є результатом ідеологічної та символічної боротьби. Особливо важливу роль у формуванні нових колективних ідентичностей за допомогою політичних свят відіграє

медійний простір, у якому поширюються ідентифікаційні маркери. Медійний дискурс нових політичних свят у Чернівцях у 90-х рр. ХХ ст. позбавлений активної боротьби за смисли та ідентичності, а ідеологічний стрижень інформації, яка оприлюднювалася у старих та нових друкованих періодичних виданнях, мав однакові базові риси.

Ключові слова: політичне свято, політичні ідентичності, засоби масової інформації, «Буковина», «Молодий буковинець», «Чернівці».

Natalia Rotar. The role of new political celebrations in the formation of political identities: Bukovina's measurement. Political holidays encourage people to collectively meaningful action to reproduce the meanings and values that are the result of ideological and symbolic struggle. Particularly important role in the formation of new collective identities through political holidays playing media space in which the subject identity tokens. Media discourse of the new political celebrations in Chernivtsi in the 90's. devoid of active struggle for meaning and identity, and the ideological core of information that is made public in the new and old periodicals, had the same basic features.

Key words: political gala day, political identities, media, Bukovina, Chernivtsi.

Північна Буковина є регіоном України, історичний розвиток якого проявляється в багатьох аспектах – політичному, соціально-економічному, етнонаціональному, культурному тощо. Саме тому з початком постсоціалістичних перетворень особливої ваги для визначення долі краю набуло формування нових політичних ідентичностей за допомогою актуалізації успішного досвіду політичних перетворень, який існував у минулому. Насамперед, маємо на увазі Буковинське віче (1918 р.) та Злуку УНР та ЗУНР (1919 р.), які, починаючи з 1989 р., поступово почали набувати статусу нового політичного свята. У цьому дослідженні ми виходимо з розуміння політичного свята як комплексу відносно стабільних і стійких у часі,

постійно відтворюваних дискурсивних практик і політичних взаємодій, що відбуваються навколо символічної події або дати та є одним з механізмів конструювання політичної ідентичності. Політичні свята спонукають людей до колективно осмислених дій, тобто до відтворення смислів і значень, які є результатом ідеологічної та символічної боротьби. Особливо важливу роль у формуванні нових колективних ідентичностей за допомогою політичних свят відіграє медійний простір, у якому поширюються ідентифікаційні маркери.

Метою нашої статті є визначення особливостей впливу регіональних друкованих ЗМІ на процес формування нових політичних ідентичностей населення м. Чернівці у 1990–2000 рр. Ми розглянемо цей процес на прикладі висвітлення у регіональних друкованих ЗМІ двох нових політичних свят – свята Буковинського віча (3 листопада) та Дня соборності України (22 січня). Джерельною базою цієї статті є сукупність інформації, яка розміщена на сторінках чотирьох регіональних періодичних видань, зокрема, *старих* («Радянська Буковина», з 1992 р. – «Буковина»; «Молодий буковинець») та *нових* («Буковинське віче», «Чернівці»).

Медійний простір Чернівців у 90-х рр. ХХ ст. утворювався сукупністю друкованих ЗМІ, низкою загальнонаціональних і регіональних телеканалів та радіостанцій. Його особливістю є те, що упродовж усього періоду дослідження доволі потужним інформаційним ресурсом у формуванні й утвердженні нових політичних ідентичностей були саме друковані ЗМІ, свідченням чого є як поява нових періодичних видань, так і постійне зростання їх тиражів. Наприклад, газета «Чернівці»*, починаючи з 1990 р., за перші п'ять років існування збільшила свій тираж у 7,5 раза: у 1990 р. тираж становив 5 тис. примірників, 1991 р. – 5,5 тис., 1992 р. – 10 тис., 1993 р. – 12,5 тис., 1994 р. – 23 тис., 1995 р. – 36, 640 [60].

* «Чернівці» – газета Чернівецької міської ради народних депутатів, виходить з 1990 р.

Подібна тенденція фіксується для всіх нових періодичних видань. Ті ж видання, які видавалися й в радянський час, після незначного зменшення тиражу у 1992–1993 рр., порівняно з радянським періодом, починаючи з кінця 1993 р., змогли забезпечити позитивну динаміку тиражів.

Для детальнішого вивчення процесу формування нових політичних ідентичностей через звернення до аналізу дискурсу політичних свят у регіональних ЗМІ нами були визначені смисли, які можуть претендувати на роль фактора конструювання ідентичностей. Такими смислами є, на нашу думку, політичні цінності (насамперед, демократія), національна свідомість, регіональна свідомість, образ минулого, образ майбутнього, образи *Ми, Вони, Інший* тощо. Означені смисли у медійному дискурсі існують у вигляді лексичних конструкцій, які в офіційних промовах перетворюються на лексичні стратегії легітимації нових колективних ідентичностей.

3 листопада 1918 р. у м. Чернівці відбулося Крайове віче буковинських українців, на якому було вирішено, що м. Чернівці та повіти, у яких українська більшість зафіксована у двох останніх переписах, «творять окрему від румунської частини краю українську територіальну область», де найвищою владою визначалося «на тій українській області поки що Українську національну раду, утворену на з'їзді мужів довір'я у Львові дня 19 жовтня с. р.» [55]. Вперше свято Буковинського віча відзначалося у 1989 р., за оцінками журналістів, «скромно» – активісти Асоціації товариства «Оберіг» та Асоціації молодих істориків зібралися в тодішньому Будинку політосвіти та провели науково-практичну конференцію [29, с. 1]. Поступово, до середини 90-х рр. ХХ ст., день Буковинського віча набуває усіх ознак політичного свята. 3 листопада, «виходячи із виробничих можливостей», оголошується «неробочим днем з подальшим відпрацюванням у інший вихідний» [25; 68]. Ставиться питання про необхідність «перейти від таких разових оголошень до надання цій даті законодавчим шляхом статусу регіонального свята – Дня возз'єднання чи Дня соборності» [22]. Активно про-

водяться масові заходи, ініційовані регіональною владою (збори у трудових колективах, концерти, урочисті збори), тематичні уроки в школах, активно використовується українська регіональна та місцева символіка, надходять вітання від Президента України та Голови ВРУ, у ЗМІ друкуються історико-аналітичні статті. Динаміка кількісних характеристик медіа-дискурсу, предметом якого є місцеве свято Буковинського віча, наведена у таблиці 1.

Таблиця 1

Кількість повідомлень про Буковинське віче на сторінках регіональних друкованих ЗМІ

Назва ЗМІ	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Буковина	-	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
Молодий буковинець	2	1	1	1	1	2	1	1	1	1	2
Чернівці	-	-	-	3	2	-	1	3	5	1	1
Буковинське віче	2	5	1	3	2	4	3	1	8	2	2

Аналіз загальної кількості повідомлень про Буковинське віче на сторінках регіональних друкованих ЗМІ засвідчує, що за характером інформації їх можна поділити на 6 груп: (1) звернення та виступи офіційних осіб, офіційні повідомлення [7; 9–10; 22; 25; 30; 33; 35; 42; 43; 45; 57–58; 61–63; 69–72; 83]; (2) інформація про хід святкування [6; 23; 64–65]; (3) інформаційні повідомлення, які можуть супроводжуватися фото чи малюнком [4–5; 17; 27; 44; 52; 67]; (4) хронологічна послідовність подій в українських землях до часу історичної події, яка стала основою свята [77]; (5) наукові статті, в яких паралельно з описом події, що є основою свята, описуються передумови та процеси, які передували їй [11–15; 18; 24; 28; 31; 37–38; 46–49];

(6) аналітичні статті, у яких проводяться паралелі з політичним сьогоденням [21; 29; 84].

Магістральний напрям смислового наповнення дискурсу Буковинського віча як нового політичного свята на сторінках регіональних періодичних видань фіксується у його базових характеристиках. В офіційному дискурсі наголошувалося на тому, що Буковинське народне віче – це «акт державного самовизначення українського населення Буковини» [43], «знаменне свято» [30], важливий крок «на шляху відродження Української соборної держави» [45], воно стало «... не тільки непересічною подією в історії краю, але й слугувало вагомим правовим фактором державотворення» [6]. Водночас, «Буковинське віче 3 листопада 1918 року закликала до порозуміння, злагоди і співпраці, до збереження усталених віками норм міжетнічних взаємин» [71]. Особливістю офіційної позиції в оцінці буковинського віча було те, що до 1995 р. – часу, коли окреслилися перспективи розв'язання проблеми українсько-румунських відносин, в офіційних промовах не згадувалася позиція румунської частини населення Чернівців щодо рішень буковинського віча. І тільки у 1995 р. голова ЧОДА І. Гнатишин на урочистостях з нагоди святкування Буковинського віча зауважив, що «відрадным явищем є й певна еволюція щодо оцінки буковинського віча 3 листопада 1918 року румунськими істориками. Якщо досі в румунській історіографії панувало стереотипне його визначення як «більшовицького заколоту» або прояву дій «галицьких екстремістів», то останнім часом, з нагоди відзначення 75-річчя листопадових подій 1918 року, виявилися спроби об'єктивної їх оцінки. Це насамперед публікації відомого румунського вченого і досконалого знавця історії Буковини, академіка Владимира Требіча» [63, с. 1].

Оцінки науковців, які друкувалися на сторінках чернівецьких ЗМІ, подібні до офіційних. Характеризуючи у 1992 р. Буковинське віче як «представницький форум буковинських українців» [11, с. 3], у 2000 р. відомий чернівецький історик, д.і.н, професор В. Ботушанський

максимально розширює ідентифікаційні межі цього свята, наголошуючи, що «Віче – це перший реальний крок буковинських українців на тернистому шляху до єдиної Соборної України» [13]. Паралельно в медійному просторі поширеною була позиція, що тільки «в наш час відновлено історичну пам'ять про цю видатну подію і Буковинське народне віче зайняло гідне місце серед ланок історичного процесу ...» [31].

Важливими, на нашу думку, є й громадські оцінки Буковинського віча. Нами зафіксовано, що на шпальтах регіональних ЗМІ постійно висвітлювалося схвальне ставлення інституціоналізованих суб'єктів політичного процесу – політичних партій, громадських, насамперед проукраїнських організацій, ухвал Буковинського віча та факту святкування. Водночас, тільки одного разу, у 1991 р., на сторінках «Буковинського віча», газети, перший номер якої вийшов 3 листопада 1990 р., були оприлюднені позиції мешканців м. Чернівці щодо результатів волевиявлення 1918 р., які є діаметрально протилежними. З 14 наведених суджень 13 можна вкласти в позицію «... рішення тоді народ прийняв правильне» і тільки одне зводилося до твердження: «Про Буковинське віче не знаю і знати не хочу. Це румунська земля. І про яке приєднання до України можна було б говорити?» [84]. Отже, можна стверджувати, що наявність двох протилежних оцінок однієї події, яка стала політичним святом, неминуче актуалізувало потребу конструювання й поширення образу *Ми* серед мешканців чернівецької громади:

Ми – це «буковинці, люди різного віку, переконань, національностей, маємо свято дотримуватися заповіданих ухвалою Буковинського народного віча, випробуваних віками славних традицій братерства, дружби, доброзичливості й злагоди у спільному житті і праці всіх народів, які здавна заселяють буковинський край» [30].

Ми – це «українське населення краю», яке «з повагою ставиться до своїх сусідів і прагне підтримувати з ними добрі стосунки на засадах взаємної поваги. Ці традиції треба зберігати і розвивати» [18, с. 3].

Ми – це «прагнення буковинців до цілісності зі всією Україною, проголошене Буковинським вічем, реалізовувалося їх участю у боях за українську державність на просторах Галичини і Наддніпрянської України у 1918–1921 роках, підпільної боротьби міжвоєнного часу, в непростих умовах Другої світової війни. Складні то були часи. Одні визволяли українську землю від фашистських загарбників у лавах Червоної Армії. Інші, вірячи в неминучість української свободи, воювали з ворогами під синьо-жовтим прапором і тризубом» [71].

Ми – чернівчани: «Чернівці таки стали центром суверенної української влади в Буковинському краї» [49].

Ми – «одні-єдині в цьому світі, ми – неповторні. І тільки від нас залежить головний зміст цієї неповторності. В чому він? В неумінні на родючій благодатній землі організувати своє життя? В нездатності сягнути злагоди інтересів, відмовитися від жовчності, чванства, політичного ярликанства? Ні. Наша неповторність не в сумнівних рисах менталітету, а в спроможності в складні історичні часи зробити твердий вибір – як і тоді на Буковинському вічі ...» [22].

Ми – вміємо захищати свої права: «Рішення румунської конституанти викликали гострий протест із боку українців. Збори студентських товариств «Союз», «Січ», «Запороже» та «Православна академія» кваліфікували ці рішення як «грубе зневажання прав українського народу, імперіалістичне зазіхання румунських шовіністичних кіл і грубу провокацію»» [47, 5 листопада. – № 45. – С. 1].

Отже, образ *Ми* на сторінках місцевих періодичних видань конструювався через такі ключові поняття, як *буковинці, українське населення краю, частина цілісної України, різні в історичній долі, але єдині, унікальні*. Образ *Вони* розкривається через категорії *румунська національна рада* («27 жовтня у Чернівцях відбулися збори румунських політиків, інтелігентів та чиновників, які проголосили себе установчими зборами й обрали румунську національну раду. Ці «представники народу

Буковини» (так було записано в рішенні зборів) оголосили весь край румунським і рішуче виступили за його цілісність. Того ж дня на свої збори зібралися й німці, котрі висловилися за приєднання Північної Буковини, включаючи й Чернівці, із Семигородом і Банатом у єдину державу» [47, 5 листопада. – № 45. – С. 1]) та *румунські шовіністичні кола краю* («Віче висловило рішучий протест проти намірів румунських шовіністичних кіл краю...» [11, с. 3]). Хоча, дотримуючись об'єктивності у висвітленні історичних подій, регіональні ЗМІ не приховували, що, окрім *Вони*, є й *Інші* – «демократична частина румунських кіл на Буковині на чолі з Аурелом Ончулом» [11. С. 3], яка визнала рішення Буковинського віча. Таким чином, етнічний фактор формування дихотомії *Ми* – *Вони*, який, на перший погляд, може здатися єдиним у формуванні нових політичних ідентичностей, доповнюється фактором політичних орієнтацій буковинських політиків, серед яких базовим є фактор демократії.

Зважаючи на те, що започаткування святкування дня Буковинського віча збіглося не тільки з процесом відновлення незалежності України, але й зі зміною якості політичної системи, категорія демократія активно використовувалася чернівецькими ЗМІ в оцінках Буковинського віча: «У постанові віча проявилася демократична вдача українського народу...» [28]; «Демократичність такого підходу проявилася в тому, що в документі Буковинського Народного віча не містилося жодних спроб нав'язати свою волю румунам Буковини» [18, с. 3]; Віче «засвідчило надзвичайно високу політичну культуру, розвинену національну свідомість та демократизм українського населення Буковини» [77], який проявився у заклику «до народів краю вирішувати міжнаціональні проблеми лише шляхом порозуміння, аби усунути на майбутнє можливість політичних ускладнень та незгод» [47, 29 жовтня. – № 44. – С. 5].

Важливим елементом механізму формування нових політичних ідентичностей є актуалізація національної

ідентичності, яка безпосередньо формується у культурному просторі за допомогою дискурсів історії національної спільноти, що визначають контури минулого та майбутнього. У чернівецькому медійному просторі інформація про свято Буковинського віча була насичена маркуванням символів *національної свідомості* («Самому вічу передувала напружена робота українських політиків, які ще в умовах існування Австро-Угорщини добивалися визнання за українцями права національного самовизначення, бодай в межах «клаптикової» імперії Габсбургів» [47, 29 жовтня. – № 44. – С. 5]; *національної пам'яті* (українці «ніколи не губили історичної пам'яті про те, що наш край довгий час перебував у складі Київської Русі, Галицького та Галицько-Волинського князівства» [18, с. 1]) та власне *національної символіки*. Саме оцінка ролі національної символіки на Буковинському вічі 1918 р. дозволила встановити найбільш тісний зв'язок між політичними прагненнями населення міста до трансформації політичного простору у 1918 р. та 1990 р. Якщо у 1918 р. українська національна символіка використовувалася у Чернівцях без особливих проблем – «Вони [учасники віча] йшли під синьо-жовтими прапорами, співаючи патріотичні пісні» [29, с. 4], то у 1990 р. «4 листопада обласний провід Української республіканської партії разом з іншими організаціями та громадськими організаціями та громадянами міста по-своєму відзначили Буковинське віче. Підсумком кількох годин сутичок з міліцією та перекриття руху тролейбусів стала поява на Центральній площі міста синьо-жовтого прапора. Пізно увечорі з цього приводу зібралася президія міської ради народних депутатів. Вона створила депутатську комісію, що має вивчити усі інциденти довкола прапора, доповісти президії і винести це питання на позачергову сесію. До сесії прапор вирішили не чіпати» [29. С. 4]. Напередодні, 3 листопада 1990 р., «... освячували прапор, піднятий над ЧДУ студентами Борисом Баглієм і Олегом Хавічем у день 72-ї роковини Буковинського віча» [59], який є символом «нашого єднання, нашої духовності» [59].

Невдовзі «за рішенням вченої ради ЧДУ над центральним корпусом університету було піднято синьо-жовтий прапор» [16].

Особливо важливим, на нашу думку, є визначення співвідношення маркерів всеукраїнської та регіональної ідентифікації. Аналіз матеріалів, опублікованих у чернівецьких ЗМІ у період 1990–2000 рр., засвідчив, що вони, як одні з основних акторів у формуванні територіальної ідентичності, дотримувалися паритету, інформуючи громадськість міста щодо просторово-територіальних маркерів свята Буковинського віча. Формування всеукраїнської ідентичності забезпечувалося використанням маркера *єдність* («... крайове віче яскраво задекларувало волю українців до єдності з власним народом, до прилучення української частини Буковини до інших українських земель. У цьому й полягає історичне значення віча 3 листопада 1918 р.» [47, 12 листопада. – № 46. С. 5]), а регіональна – маркером *буковинське українство* («Прийняття вічем доленосної ухвали про приєднання західноукраїнських земель до історичної Батьківщини не було випадковою чи стихійною подією. Воно стало закономірним результатом усього попереднього розвитку буковинського українства, починаючи з 1848 р.» [47, 29 жовтня. – № 44. – С. 1]; «Українська людність прибула до Чернівців у такій кількості, на яку Крайовий комітет не сподівався. Не вистачило навіть тих трьох залів, де мали відбуватися обради, тобто в Народному Домі, Робітничому Домі ... та Музичному товаристві (філармонії). ... Тодішні газети подають кількість учасників віча – близько 10 тис. чоловік» [47, 12 листопада. – № 46. С. 5].).

У цьому контексті особливо слід відзначити появу у 1990 р. в газеті «Молодий буковинець» статті «Свято єднання чи розбрату» (автор Г. Галиць), яка фактично змодельовала можливість використання політичного свята з метою розхитування стабільних політичних ідентичностей. Автор статті наголошує, що «... жодна політична партія чи громадська організація краю не залишила віча поза своєю увагою. Всі вони [окрім Товариства румун-

ської культури та громад РПЦ] закликали у своїх численних зверненнях до злагоди і єдності, пропонували зробити свято черговим кроком до національного відродження Буковини» [29, с. 1]. А за тиждень до свята «розміщувалися у місті альтернативні плакати з програмою заходів. Рух і Товариство української мови ім. Шевченка пропонували людям свої акції, облвиконком – свої. Кажуть, керівники різних політичних угруповань намагалися знайти спільну мову, однак на ділі кожен готувався до 3 листопада осібно» [29, с. 4]. А перший великий захід у святкуванні Буковинського віча – мітинг на Театральній площі з нагоди відкриття пам'ятного знака – засвідчив, «що злагоди, з якою прийшли наші країни на цей майдан у 1918-му, нині не буде» [29, с. 4]. Найважливішим є резюме, яке робить Г. Галиць – «72 роки тому буковинці зібралися під національними і революційними прапорами з вірою в краще майбутнє, а в 1990-му практично ті ж стяги уособлювали непримиренність кожної позиції», а про те, що «День Буковинського віча є спільним святом для мільйонного населення краю, чомусь не згадувалось» [29, с. 4].

З 1995 р., коли почав проявлятися синдром «втоми» від зтяжнього процесу демократизації, під час святкування Буковинського віча чернівецькими ЗМІ актуалізувався зв'язок між минулим і сучасним, який конкретизувався у заклик діяти так само демократично, так само ефективно, так само рішуче, як діяли буковинці під час віча: «Третього листопада 1918 року на Буковинському вічі народ був одностайним у визначенні своєї долі. Тож хай така одностайність буде серед нас у створенні цивілізованого суспільства, у зміцненні нашої держави, у піднесенні життєвого рівня і поліпшенні добробуту людей» [63, с. 2]. Необхідність такого зв'язку конкретизувалася формуванням у ЗМІ позитивного образу минулого, коли «українство Буковини вперше за всю багатотисячлітню історію краю вільно висловило своє національне прагнення» [47, 29 жовтня. – № 44. – С. 1]. Особливу роль в образі минулого відігравав *концепт єдності всіх*

українців, конкретизований залученням регіональних політичних фігур («Палкими співцями єдності всіх українців, розділених імперськими кордонами, були Ю. Федькович та С. Воробкевич. Ідею соборності України самовіддано пропагували народовці й інші українські патріоти ...» [47, 29 жовтня. – № 44. – С. 1]), *принцип вибору політичного майбутнього* («Головне слово повинні були сказати українці та румуни, які склали більшість населення, відповідно, на півночі та півдні Буковини» [18, с. 1]), та *модель політичного сьогодення*, сформована на основі «уроків віча» («... які ж уроки віча нам необхідно засвоїти. Їх декілька. Перший вчить: буковинські українці можуть зберегти себе, лише покладаючись на силу всієї України. ... Другий важливий урок: буковинці різного етнічного походження повинні шанувати права одне одного. ... Нарешті, ще один урок, важливість якого для сьогодення постійно зростає, – справжнє національне визволення неможливе без розв'язання гострих соціальних проблем» [21, с. 11]).

Зважаючи на недостатню інтенсивність процесів демократизації, кризу соціально-економічного розвитку, чернівецькі ЗМІ використовували позитивний досвід політичних дій буковинців для формування позитивного образу майбутнього України на регіональному рівні. Для цього використовувалися прийоми *утвердження віри на краще* («Віримо, що буковинський край і надалі залишатиметься яскравим прикладом політичної, міжнаціональної та міжконфесійної згоди, толерантності і взаємоповаги, краєм громадського миру і суспільної злагоди, де не було, немає і не буде місця руйнівній конфронтації, розбрату і ворожнечі!» [10]); *вибору – або..., або...* – («... українська Буковина належить до єдиної держави України. Тепер лише від нас залежить, якою вона буде – вільною, розвинутою, квітучою, з високим рівнем життя громадян, чи її знову топтатимуть постолі і грабуватимуть «старші брати» [46]) та *актуалізації минулого* («Для нас, нині суцільних, головне – пильніше вдивлятися в її глибини, робити висновки, не допускати

повторення минулих помилок, будуючи незалежну Українську державу» [43]).

Окремо слід наголосити на тому, що у офіційна позиція перших осіб держави, міста та області, яка визнана принаймні в межах цього співтовариства, має здатність встановлювати універсальні цінності та прискорювати процеси як ідентифікації, так і деідентифікації. Аналіз офіційних промов та привітань з нагоди свята Буковинського віча дозволяє стверджувати, що їх ідеологічна концепція була незмінною. Як найбільш типові, у яких акумульовано увесь ідентифікаційний потенціал політичних виступів з нагоди політичного свята, можна визначити, по-перше, вітання з нагоди 75-річчя Буковинського народного віча від 3 листопада 1918 р., надіслане Представнику Президента України в Чернівецькій області І. Гнатишину Президентом України Л. Кравчуком. Останній зауважує, що «Віче домоглося здійснення конституційним шляхом природного права народу на національно-державне самовизначення і проголосило на всю цивілізовану Європу його споконвічне бажання «прилучення австрійської частини української землі до України». Ця важлива процедура міжнародного права виключає будь-які розмови про насильницький поділ Буковини на українську та румунську частини». З особливим піднесенням Л.Кравчук вказує на те, що «проголошене на Буковинському вічі нашими мудрими предками рівноправ'я на території української частини Буковини для всіх громадян без різниці статі, національності, віросповідання донесене нащадками до наших днів і в умовах державотворення демократичної цивілізованої України набуває розвитку і нового піднесення» [42]. Л. Кравчук окреслює й ментальні риси буковинців – врівноваженість, працьовитість, терпимість, безмежну відданість рідній землі, народові, державі.

По-друге, це привітання буковинців з черговою річницею Буковинського віча голови ЧОДА Г. Філіпчука у 1996 р., який звернувся до мешканців Чернівецької області як до громадян Соборної і незалежної України,

шановних краян. У своїй промові, характеризуючи нове політичне свято та визначаючи його політичні функції у сьогоднішні, Г. Філіпчук зауважив, що це «вікопомна дата має особливе звучання в ювілейний рік п'ятиліття соборної незалежної України та прийняття Конституції, яка остаточно визначила стратегічний курс демократичної, соціальної правової, унітарної держави, в якій людина, її життя, здоров'я, честь, гідність і безпека визначаються найбільшою цінністю» [69–72].

Не менш важливим для м. Чернівці є ще одне політичне свято – День соборності України. Незважаючи на те, що тільки 21 січня 1999 р. Президент України Л.Кучма, «враховуючи велике політичне та історичне значення об'єднання Української Народної Республіки і Західноукраїнської Народної Республіки для утворення єдиної (соборної) української держави», видав Указ «Про День соборності України», згідно з яким встановлювався День соборності України, який слід «відзначати щорічно 22 січня – у день проголошення в 1919 році Акта злуки» [54], у Чернівцях про цей день як пам'ятну дату почали говорити набагато раніше. Свідченням цього є динаміка кількості повідомлень у регіональних друкованих ЗМІ (табл. 2).

Таблиця 2

**Кількість повідомлень про День соборності України
на сторінках регіональних друкованих ЗМІ**

Назва ЗМІ	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Буковина	-	1	1	1	1	1	1	1	1	2	2
Молодий буковинець	-	1	1	1	-	1	1	1	2	1	1
Чернівці	-	2	1	1	1	-	-	-	1	1	-
Буковинське віче	1	-	-	1	1	-	1	3	2	2	2

Аналіз загальної кількості повідомлень про День соборності України на сторінках регіональних друкованих ЗМІ засвідчує, що за характером інформації їх, подібно до інформації про свято Буковинського віча, можна поділити на 6 груп: (1) звернення та виступи офіційних осіб, офіційні повідомлення [8; 26; 34; 73–75; 82]; (2) інформація про хід святкування [39; 41]; (3) інформаційні повідомлення, які можуть супроводжуватися фото чи малюнком [1–3; 40; 66]; (4) хронологічна послідовність подій в українських землях до часу історичної події, яка стала основою свята [78]; (5), наукові статті, в яких паралельно з описом події, що є основою свята, описуються передумови та процеси, які передували їй [20; 32; 50; 56]; (6) аналітичні статті, у яких проводяться паралелі з політичним сьогоденням [19; 36; 51; 80–81]. Проте, зважаючи на те, що статусу офіційного свята День соборності України набув тільки у 1999 р., обсяг інформації про нього є набагато меншим. Варто зауважити, що чернівчани отримали офіційне привітання з Днем соборності України на два роки раніше, ніж воно набуло статусу офіційного всеукраїнського свята. 22 січня 1997 р. голова ЧОДА Г. Філіпчук, вітаючи мешканців міста та області, наголошував, що «січневі події 1919 року мають водночас актуальну проекцію на сьогодення, підтверджуючи, що декларативна незалежність має бути обов'язково підкріплена незалежністю реальною, що базується, насамперед, на могутності економічній» [75].

Вдаючись до загальної характеристики Дня соборності України, чернівецькі ЗМІ використовували набагато більше епітетів та метафоричних образів, ніж для характеристики свята Буковинського віча. Причому це характерно як для журналістів («історичні дати, до яких він [український народ] ставиться з пієтетом» [32, с. 1]), так і для фахівців-істориків («Цього року виповнюється 77 років цій знаменній події, проте на офіційному рівні щось не помітно бажання її відзначати. І це не дивно: в радянські часи це свято замовчувалось, натомість відзначалася інша дата – 17 вересня» [20]; «Ця найсвітліша, найвелич-

ніша подія з історії українського народу» [50]; «Справді, утвердити традиції святкування цього дня не вдалося, бо історичні умови виявилися для цього вкрай несприятливими» [19]) та офіційних осіб («... український народ відзначає знаменну дату своєї героїчної історії» [75]; «Це свято особливої історичної ваги і слави ...» [8]; «... знаменне національне свято – свято Соборності і Свободи, свято Незалежності і Народовладдя» [73]). Цікавим і важливим для розуміння ставлення до цього політичного свята є позиція, яка оприлюднюється в рік офіційного проголошення 22 січня – Днем соборності України: «Фактична ж злука не була завершена. Організація влади не змінилася, і обидві держави надсилали кожна свої окремі місії за кордон, мали власні армії, уряди та законодавчі органи» [36]. Така інтерпретація Дня соборності не сприяє активному засвоєнню ідентифікаційних посилів, пов'язаних з подіями 1919 р.

Зважаючи на те, що День соборності України став політичним святом тільки у 1999 р., проте сприймався саме як свято більшістю населення Чернівців, «цей день не внесений у календар як національне свято. Формально не внесений, хоч уже визнаний Святом Соборності України» [80]. Зрештою, це сприяло тому, що медійний дискурс соборності України, особливо на початку 90-х рр. ХХ ст., був насичений апеляцією до символів. Факт проголошення злуки оцінювався як факт возз'єднання, який «мав глибоке символічне, моральне значення» [12], а сама дата, яка «має глибоку символіку, засвідчуючи послідовність прагнень і дій багатьох поколінь борців за волю і незалежність українського народу, за соборність і неподільність українського народу» [75], має вказувати, у якому напрямі мають розвиватися політичні події в місті, області та Україні.

Специфікою позначений і процес означення *Ми*. Якщо *Ми* в структурі свята Буковинського віча є позитивним та стверджувальним, то в структурі Дня соборності України *Ми* є розмитим, звуженим та невпевненим:

Ми – гноблені: «Століття неволі зробили свою чорну справу – народ віддав сили на зміцнення чужих імперій, виснажувався на полях поміщиків-чужинців, стікав кров'ю у війнах, що велися за розширення імперій-пригноблювачок» [53].

Ми – це «просвітяни»: «22 січня у театрі імені О. Кобилянської відбувся святковий концерт з нагоди акту Злуки, організований обласною організацією Товариства української мови ім. Т. Шевченка – «Просвіта» [40].

Ми – це традиції: «... значною мірою завдяки традиційному потягу до соборності зараз вдається зберегти територіальну єдність держави» [20].

Водночас, образ *Ми* є принципово протилежним образу *Вони*, який об'єднує *іноземних поневолювачів* («Іноземні поневолювачі робили все для того, щоби стерти в українців пам'ять про власну державність, виховати почуття другосортності, перетворити нащадків славного козацтва на лакузів-«козачків», що прислужують біля панського столу» [53, с. 1]), конкретизується *російським царем* та *австрійським цисарем* («Скільки українців назавжди залишилося на сопках Маньчжурії під час безглуздої російсько-японської війни, скільки наших земляків загинуло на землях Італії, котру хотів підкорити австрійській цисар ...» [53, с. 1]) та поглиблюється принципами політичної діяльності, які використовували *Вони* («Виходячи з відомого принципу «поділяй і володарюй», вони намагалися протиставити українців Наддніпрянщини галичанам та буковинцям, до того ж роз'єднати і пересварити між собою українців, котрі жили в Австро-Угорщині» [53, с. 1]; «Українській народ завжди прагнув до возз'єднання, проте цьому прагненню перешкоджали ті, хто панував на землях України» [53, с. 1]). Отже, якщо в структурі політичного свята Буковинського віча *Вони* (румунська частина населення) та *Інші* (румунські демократи) фігурують як відносно нейтральні суб'єкти, то в структурі політичного свята День соборності України *Вони* наділяються усіма ознаками *Ворога*.

Медійний дискурс Дня соборності України позначений постійною актуалізацією трьох вимірів політичного – минулого, сьогодення, майбутнього. Образ минулого насичений трагізмом («Віками був роз'єднаний український народ» [53, с. 1]; «Царизм, як відомо, заперечував існування окремої української нації ... Протягом довгого часу, майже до кінця Першої світової війни етнічне ім'я українців було відсутнє і в австрійській офіційній термінології» [53, с. 1]), який не повинен повторитися в сьогоденні чи майбутньому – «... в історії своїй маємо і Богдана Хмельницького, і Івана Мазепу, і 22 січня 1918 і 1919 років. Але через 75 років ..., на другому році нашої нинішньої державності Україну знову тягнуть у якісь союзи. Тягнуть і чужі, що не дивує, але тягнуть і свої ...» [81].

Образ сьогодення через звернення до Дня соборності України починає вимальовуватися з 1997 р., часу, коли в країні починають неприховано стверджуватися елементи авторитарного політичного режиму, поглиблюються кризові явища в соціально-економічній сфері функціонування українського суспільства. Наприклад, у 1996 р. на сторінках «Молодого буковинця» читаємо: «Ювілей Злуки відзначається цього року в дуже складних обставинах. Замість обіцяних реформ в інтересах народу, повною ходю шаленіє «прихвати́зація», все більше людей відчують себе пограбованими й ошуканими. Починається наступ на свободу слова, з ефіру знімається популярна аналітична телепередача. А де силою закривають рот, там добра чекати не доводиться» [20]; «Протиставлення Сходу і Заходу України ніколи нічого доброго народові не приносило, навпаки, воно тягнуло за собою великі біди» [20]. Отже, стверджуючи одним реченням важливість «ювілею злуки», наголошується, що ідея соборності та єднання не передбачала ані недемократичних форм влади, ані протиставлення між різними регіонами країни.

Найбільш оптимістичним є образ політичного майбутнього. Формуючи його, чернівецькі ЗМІ стверджують, що *Ми* «... обов'язково матимемо не тільки справжні кален-

дарі українські, де наші свята будуть красними днями, осягнемо більше – розбудовану незалежну державу» [80], а День соборності України «... впливав, впливає і буде впливати на формування національної свідомості українського народу, а увійшовши в його історичну пам'ять, збагативши нас історичним досвідом, допоможе продовжити новітню сторінку боротьби за національну державність...» [32, с. 3]. Особливо важливими є заклики, розміщені на шпальтах газет до осмислення минулого та міркування над майбутнім: «Отож, відзначаючи День соборності, міркуймо над майбутнім своєї держави. Бо головний досвід є: позитивний результат приносить лише об'єднання зусиль, спрямованих на зміцнення держави. А будь-які спроби окремих угруповань отримати користь для себе за рахунок найсвятішого – рано чи пізно приведуть до поразки» [19].

Отже, чернівецький медійний дискурс нових політичних свят у 90-х рр. ХХ ст. – Буковинського віча та Дня соборності України був позбавлений активної боротьби за смисли та ідентичності. Звернення та виступи офіційних осіб, офіційні повідомлення, інформація про хід святкування, інформаційні повідомлення, наукові статті, аналітичні статті, у яких проводилися паралелі з політичним сьогоднішнім, були зорієнтовані на утвердження нових політичних ідентичностей, де *Ми* – це невід'ємна частина України, буковинці, українське населення краю, унікальні, толерантні. Порівнюючи характеристики двох політичних свят, слід визнати, що до визнання Дня соборності України офіційним святом у нашій державі 22 січня у Чернівцях мало більшість елементів політичного свята, однак було позбавлене масової публічної підтримки як свято Буковинського віча.

1. 22 січня – день Соборності України // Чернівці. – 1992. – 24 січня. – № 4. – С. 1.

2. 22 січня – день Соборності України // Чернівці. – 1993. – 22 січня. – № 4. – С. 1.

3. 22 січня – день Соборності України // Чернівці. – 1994. – 22 січня. – № 4. – С. 1.
4. 3 листопада – 76-та річниця Буковинського віча // Чернівці. – 1994. – 5 листопада. – № 45. – С. 1.
5. 3 листопада 82-га річниця Буковинського народного віча, яке прийняло рішення про воз'єднання Північної Буковини з Україною (1918 р.) // Молодий буковинець. – 2000. – 3–9 листопада. – № 45. – С. 2.
6. Бауер Т. До 81-ї річниці Буковинського віча / Теофіл Бауер // Чернівці. – 1999. – 29 жовтня. – № 47. – С. 1.
7. Бауер Т. До 81-ї річниці Буковинського віча / Теофіл Бауер // Буковина. – 1999. – 2 листопада. – № 108. – С. 1.
8. Бауер Т. Шановні країни! / Теофіл Бауер // Молодий буковинець. – 2000. – 21–27 січня. – № 4. – С. 2.
9. Бауер Т. Шановні країни! Дорогі співвітчизники / Теофіл Бауер, Іван Шилепницький // Буковинське віче. – 1998. – 31 жовтня. – № 86–87. – С. 1.
10. Бауер Т. Шановні країни! Дорогі співвітчизники! [3 листопада – 80 років Буковинського віча] / Теофіл Бауер, Іван Шилепницький // Чернівці. – 1998. – 30 жовтня – № 44. – С. 1.
11. Ботушанський В. Віче / Василь Ботушанський // Буковинське віче. – 1992. – 3 листопада. – № 128–129. – С. 1,3.
12. Ботушанський В. Надихаюча ідея соборності / Василь Ботушанський // Буковинське віче. – 1990. – 3 листопада. – С. 1.
13. Ботушанський В. Перший, але історичний крок до державотворення / Василь Ботушанський // Молодий буковинець. – 2000. – 3–9 листопада. – № 45. – С. 8.
14. Ботушанський В. Поступ до нашої соборності / Василь Ботушанський, Ігор Піддубний // Буковинське віче. – 1996. – 2 листопада. – № 83. – С. 1, 2
15. Ботушанський В. Творили соборну державу / Василь Ботушанський // Буковинське віче. – 1993. – 3 листопада. – № 94. – С. 2.
16. Буковинське віче – 1918–1990 // Буковинське віче. – 1990. – 13 листопада. – № 2. – С. 1.
17. Буковинське віче поєднало край з великою Україною // Молодий буковинець. – 1999. – 29 жовтня – 4 листопада. – № 44. – С. 3.
18. Буркут І. Демократична традиція віча / Ігор Буркут // Молодий буковинець. – 1991. – 2 листопада. – № 44. – С. 1, 3.
19. Буркут І. День соборності. Поміркуємо .../ Ігор Буркут // Молодий буковинець. – 1998. – 23 січня. – № 4. – С. 1.
20. Буркут І. Забуте свято? / Ігор Буркут // Молодий буковинець. – 1996. – 19 січня. – № 4. – С. 1.

21. Буркут І. Уроки віча / Ігор Буркут // Молодий буковинець. – 1997. – 31 жовтня. – № 80. – С. 1, 11.
22. Бути в єдиній соборній Україні // Буковинське віче. – 1994. – 5 листопада. – № 84. – С. 1.
23. Відлуння вічевого листопада // Чернівці. – 1998. – 6 листопада. – № 45. – С. 1, 2.
24. Вільшанець В. Український народ чужого не бажає, але своєї рідної землі боронитиме до останнього / Валентина Вільшанець // Чернівці. – 2000. – 3 листопада. – № 45. – С. 1.
25. Вісті від ОДА // Чернівці. – 1997. – 31 жовтня. – № 44. – С. 1.
26. Вісті від ОДА // Чернівці. – 1999. – 22 січня. – № 4. – С. 1.
27. Віче – крізь вічність // Буковинське віче. – 1995. – 4 листопада. – № 79. – С. 1.
28. Волею народу // Буковинське віче. – 1990. – 3 листопада. – № 1. – С. 3.
29. Галиць Г. Свято єднання чи розбрату / Григорій Галиць // Молодий буковинець. – 1990. – 4–11 листопада. – С. 1, 4.
30. Гнатишин І. Звернення до трудящих області з нагоди 73-ої річниці Буковинського віча / Іван Гнатишин // Буковинське віче – 1991. – 2 листопада. – С. 1.
31. Григорович І. Річниця буковинського народного віча / І. Григорович // Чернівці. – 1997. – 31 жовтня. – № 44. – С. 1.
32. Гришин-Грищук І. Соборна, вільна, самостійна / Іван Гришин-Грищук // Буковинське віче. – 1993. – 23 січня. – № 9. – С. 1, 3
33. Дорогі друзі! // Буковинське віче. – 1995. – 4 листопада. – № 79. – С. 1.
34. Звернення Голови Чернівецької обласної державної адміністрації Теофіла Бауера та Голови Обласної ради Івана Шилепницького з нагоди 80-річчя Дня соборності України // Чернівці. – 1999. – 22 січня. – № 4. – С. 1.
35. Звернення Українського Національного об'єднання Чернівецької області з нагоди роковин Буковинського віча 3 листопада 1918 року м. Чернівці, 24 жовтня 1996 року // Буковинське віче. – 1996. – 2 листопада. – № 83. – С. 1.
36. Злука // Молодий буковинець. – 1999. – 22 січня. – № 4. – С. 3.
37. Із виру тих подій. Про ситуацію в Чернівцях 7 листопада 1918 року // Буковинське віче. – 1991. – 2 листопада. – С. 1.
38. Ісаченко Л. Четвертого дня в листопаді / Л. Ісачанко // Буковинське віче. – 1993. – 3 листопада. – № 94. – С. 2.
39. Китайгородська В. Так! – Соборності. Так! – Президенту / Віра Китайгородська // Буковинське віче. – 1997. – 25 січня. – № 6. – С. 2.

40. Кількома рядками // Молодий буковинець. – 1991. – 26 січня. – № 4. – С. 2.
41. Козак Б. Соборність – наша сила / Богдан Козак // Буковинське віче. – 1996. – 27 січня. – № 6. – С. 1.
42. Кравчук Л. Вітаю зі святом! Представнику Президента України в Чернівецькій області І.М. Гнатишину. 3 листопада 1993 року / Л. Кравчук // Буковинське віче. – 1993. – 3 листопада. – № 94. – С. 1.
43. Кравчук Л. Привітання мешканцям Чернівецької області з нагоди Дня Буковинського віча // Буковинське віче. – 1991. – 2 листопада. – С. 1.
44. Круглашов А. Буковинське віче: документи проти містифікацій / Анатолій Круглашов // Чернівці. – 1994. – 5 листопада. – № 45. – С. 3.
45. Кучма Л. Вітальна телеграма Президента України / Леонід Кучма // Буковинське віче. – 1994. – 5 листопада. – № 84. – С. 1
46. Масан О. Краєве віче буковинських українців рішає ... / Олександр Масан // Молодий буковинець. – 1998. – 30 жовтня. – № 30. – С. 4.
47. Масан О. «Хочемо до України» – такою була одностайна воля Буковинського народного віча 3 листопада 1918 р. / Олександр Масан // Чернівці. – 1993. – 29 жовтня. – № 44. – С. 1, 5; 5 листопада. – № 45. – С. 1; 12 листопада. – № 46. – С. 5.
48. Масан О. Охоронці і хранителі волі буковинців / Олександр Масан // Молодий буковинець. – 1995. – 28 жовтня – 3 листопада. – № 45. – С. 1, 5.
49. Масан О. Прапори над Ратушею / Олександр Масан // Чернівці. – 1994. – 3 листопада. – № 45. – С. 1.
50. Масан О. У 1919 на Софійському майдані була Буковина / Олександр Масан // Молодий буковинець. – 1995. – 14–20 січня. – С. 1.
51. Мигалюк В. Рятуйте Україну, Хлопці – так буквально розшифровується РУХ / В'ячеслав Мигалюк // Буковинське віче. – 1997. – 25 січня. – № 6. – С. 2.
52. Напередодні 76-ї річниці Буковинського віча в музично-драматичному театрі ім. О. Кобилянської відбулися урочисті збори // Молодий буковинець. – 1994. – 30 жовтня – 5 листопада. – № 45. – С. 2.
53. «Під України єднаймося прапор» // Чернівці. – 1991. – 19 січня. – № 4. – С. 1, 6.
54. Про День соборності України. Указ Президента України № 42 від 21 січня 1999 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/documents/14356.html>

55. Повідомлення про ухвалу Крайового віча буковинських українців прилучити австрійську частину української землі до України // Буковина. – 1918. – 10 листопада. – С. 1.

56. Пора для України жить // Буковинське віче. – 1997. – 22 січня. – № 5. – С. 1.

57. Програма святкових заходів з відзначення в Чернівецькій області 80-річчя Буковинського віча // Чернівці. – 1998. – 30 жовтня – № 44. – С. 1.

58. Програма спортивних змагань, присвячених 80-річчю Буковинського віча // Чернівці. – 1998. – 30 жовтня – № 44. – С. 1.

59. Пустельник Л. Символ нашої духовності / Людмила Пустельник // Молодий буковинець. – 1990. – 4–11 листопада. – С. 4.

60. Ріст тиражу «Чернівців» // Чернівці. – 1995. – 24 листопада. – № 49. – С. 1.

61. Рішення Буковинського віча 3 листопада 1918 року // Буковинське віче. – 1991. – 2 листопада. – С. 1.

62. Ткаченко О. Чернівецькій обласній раді // Буковинське віче. – 1998. – 31 жовтня. – № 86–87. – С. 1.

63. У будівництві держави потрібна громадянська єдність. З доповіді голови облдержадміністрації на урочистому вечорі, присвяченому 77-ій річниці Буковинського віча // Буковинське віче. – 1995. – 4 листопада. – № 79. – С. 1, 2.

64. Урочистості в Чернівцях // Буковинське віче. – 1991. – 2 листопада. – С. 1.

65. Урочистості з нагоди Буковинського віча // Буковинське віче. – 1997. – 5 листопада. – № 87. – С. 1.

66. Учора в облмуздрамтеатрі ім. О. Кобилянської пройшли урочисті збори // Молодий буковинець. – 1998. – 23 січня. – № 4. – С. 2.

67. Учора в Чернівцях у музично-драматичному театрі ім. О. Кобилянської відбулися урочисті збори громадськості міста й області з нагоди 77-ої річниці Буковинського віча 3 листопада 1918 року // Молодий буковинець. – 1995. – 28 жовтня – 3 листопада. – № 45. – С. 2.

68. Фаринюк С. Вісті від ОДА / С. Фаринюк // Чернівці. – 1998. – 30 жовтня – № 44. – С. 1.

69. Філіпчук Г. Громадяни Соборної незалежної України – шановні країни! / Георгій Філіпчук // Молодий буковинець. – 1996. – 1 листопада. – № 52. – С. 1.

70. Філіпчук Г. Громадяни Соборної незалежної України – шановні країни / Георгій Філіпчук // Буковинське віче. – 1996. – 2 листопада. – № 83. – С. 1.

71. Філіпчук Г. Громадяни Соборної незалежної України – шановні країни! / Георгій Філіпчук // Чернівці. – 1996. – 1 листопада. – № 44. – С. 1.

72. Філіпчук Г. Звернення голови Чернівецької обласної державної адміністрації з нагоди Дня соборності України / Георгій Філіпчук // Чернівці. – 1998. – 23 січня. – № 4. – С. 1.

73. Філіпчук Г. Звернення голови Чернівецької обласної державної адміністрації з нагоди Дня соборності України / Георгій Філіпчук // Буковинське віче. – 1998. – 21 січня. – № 6. – С. 1.

74. Філіпчук Г. Шановні країни! // Молодий буковинець. – 1997. – 22 січня. – № 6. – С. 1.

75. Філіпчук Г. Шановні країни! Дорогі співвітчизники / Георгій Філіпчук // Чернівці. – 1997. – 31 жовтня. – № 44. – С. 1.

76. Хроніка Буковинського віча // Молодий буковинець. – 1992. – 3 листопада. – № 46. – С. 1.

77. Чеховський І. Шлях до соборності / Ігор Чеховський // Чернівці. – 1991. – № 4. – 19 січня. – С. 1.

78. Шановні країни! Дорогі буковинці! // Буковинське віче. – 1995. – 4 листопада. – № 79. – С. 1.

79. Шведак В. 22 січня – день єднання / В. Шведак // Молодий буковинець. – 1992. – 18 січня. – № 3. – С. 1.

80. Шведак В. Ми з'єднались, щоб не повернутись // Молодий буковинець. – 1993. – 17–23 січня. – № 4. – С. 1.

81. Шилепницький І. Україна – це наша совість / Іван Шилепницький // Буковинське віче. – 1998. – 21 січня. – № 6. – С. 1.

82. Шилепницький І. Шановні вічівці / Іван Шилепницький // Буковинське віче. – 1998. – 31 жовтня. – № 8687. – С. 1.

83. Юрій Т. Голоси вічового майдану / Тетяна Юрій // Буковинське віче. – 1991. – 2 листопада. – С. 1.